

אנטיגונה - תקציר

קללה גורלית רובצת על משפחת אדיפוס שרצח את אביו, התחתן עם אימו וכשנעשה מודע לעברו המזוויע ניקר את עיניו.

בגיבור הטראגי יש **"מהשגב"** (המרומם, הנעלה). הוא **נעלה גם במעמדו החברתי** - מלך או בן מלך - קראון המלך, אנטיגונה בת מלך, בתו של אדיפוס וקרובת משפחה של המלך הנוכחי, מה שהופך את נפילתו בסיום ליותר דרמטית.

בגיבור הטראגי הנעלה יש גם **חולשה אנושית** - התכונות שגורמות לו לטעות ולהיכשל. הוא אדם "בשר ודם" ולכן לוקה בחסרונות אנושיים כמו: אימפולסיביות, חרון-אף, גאווה, עקשנות, עיוורון לגבי טעותו כאחד האדם. אלה התכונות המובילות אותו לאסונו ובראשן **"ההיבריס"** - חטא הגאווה, היוהרה. דורותיאה קרוק טענה כי "הגיבור הטראגי **יציג/מייצג** אך שונה משאר האנושות", למעשה הוא מייצג את "האנושות האידיאלית" ובכך הוא הופך מושא לחיקוי.

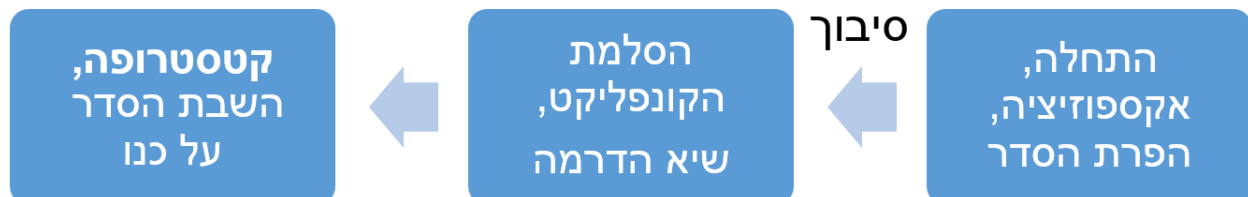
הטעות של הגיבור הטראגי הינה אנושית ובלתי נמנעת. אנטיגונה מגיבה כלפי הפקרת גופת אחיה פוליניקס בניסיון לקבור אותו פעמיים, וקריאון מגיב כלפי הפרת הצו שהוציא כנגד פוליניקס האוסר לקבור כיוון שנחשב לבוגד בעירו. מכאן הטרגדיה - הפער בין רצונותיהם לבין התכתיב של האלים.

שניהם חטאו, שניהם נענשו. **אריסטו** טוען "בפואטיקה" כי אין "טוב" מול "רע". **אנטיגונה אינה טובה מוחלטת**, כיוון שחטאה בהפרת צו המלך, בהכרעתה בנושא המת, שזוהי הטריטוריה של האלים ובלקיחת חייה בידיה. **קריאון אינו הרע הגמור** כיוון שהיה חייב להוכיח את עצמו כמלך חדש ולא לתת לעם תחושה של מנהיג חלש שאינו מגן על ביטחון המדינה.

שניהם חטאו, שניהם נענשו. **אריסטו** טוען "בפואטיקה" כי אין "טוב" מול "רע". **אנטיגונה אינה טובה מוחלטת**, כיוון שחטאה בהפרת צו המלך, בהכרעתה בנושא המת, שזוהי הטריטוריה של האלים ובלקיחת חייה בידיה. **קריאון אינו הרע הגמור** כיוון שהיה חייב להוכיח את עצמו כמלך חדש ולא לתת לעם תחושה של מנהיג חלש שאינו מגן על ביטחון המדינה.

יסודות הטרגדיה (על פי החוקרת דורותיאה קרוק), מיושמים על "אנטיגונה"

- 1) **המעשה המביש:** מעשה חמור שפוגע בערכים מקודשים, בדרך כלל בתחומי המשפחה. האיסור של קראון לקבור את פוליניקס, האח שבגד בעירו הוא המעשה המביש. בנוסף, הפרת צו המלך, חוק המדינה, מצד אנטיגונה אף הוא יכול להתפרש כ-"מעשה מביש".
- 2) **הסבל והייסורים:** הסבל והייסורים באים בעקבות המעשה המביש והם חייבים להיות קשים ושקולים כנגד המעשה, עד קצה גבול הסבל האנושי. לסבל ישנה השפעה רבת עוצמה על האדם. הסבל הופך לטראגי רק עם הוא מלווה במודעות, היסוד הבא של הטרגדיה:
- 3) **הידיעה:** זו הארה אליה מגיע הגיבור - אך זה מאחור מידי. זוהי ה-"החמצה הטראגית" האופיינית לטרגדיה. קראון העיקש, הלוקה בחטא ההיבריס - נשבר לחלוטין, מבקש את מותו, אכול רגשות אשם ויסורי מצפון, מלקה את עצמו ומקונן על אודן הקרובים לו.
- 4) **האישור מחדש:** בעקבות המעשה המביש התערערו מוסכמות החברה, הופרו ערכים מקודשים, התערער האיזון. סיום הטרגדיה מביא לאישור מחדש, להשבת הסדר על כנו. דברי המקהלה בסיום "אנטיגונה" מבטאים את מוסר ההשכל המסכם. יש בכך גם ביטוי לתפקיד המחנך-הדידקטי של הטרגדיה היוונית: "סוד האושר/בתבונה!/כיבוד אלים-חובה/מילים גבוהות ויהירות/יביאו רק מכות גדולות..."

תפקידי המקהלה –

1. מעידה על המקור הדתי-פולחני של הטרגדיה היוונית.
2. תפקיד אסתטי - תיאטרי - המקהלה מבצעת קטעי מעבר ביצירה. יש לה גם תפקיד טכני- מציגה מי הדמות שעולה לבמה לדוגמא: "הנה בא קריאון\מלכה החדש של הארץ.\נסיבות חדשות הולידו מלך חדש.\מה התוכנית שהוא מגלגל בראשו?".
3. היא מעין "גיבור קולקטיבי", שלעיתים מעורב בעלילה
4. מציגה "רקע אחורי", מספקת מידע על אירועי העבר (אקספוזיציה).

5. מייצגת בתגובותיה למתרחש את "הצופה האידיאלי", מבטאת וגם מנווטת את תגובותיו (סקרנות, חמלה, חשש) ומקדמת את העלילה בהצגת שאלות המעוררות את ציפיות הקהל.
6. תפקיד של **מספר** - יסוד אפילסיפורי/תאורי.
7. מייצגת את השקפת העולם של המחזאי. היא שומרת על ריחוק אובייקטיבי מהדמויות והשקפת עולמן. המקהלה מכוונת את הצופה למוסר ההשכל, מדברת בשם **התבונה**, האיזון, "שביל הזהב", תורמת לאופי ה**דידקטי/מחנך** של היצירה. בסוף "אנטיגונה" מציגה המקהלה את **מוסר ההשכל** המסכם.

המקהלה מתבוננת על העלילה במבט-על, פילוסופי-מוסרי-דתי-מכליל. היא הופכת את בעיות הגיבור לבעייה אוניברסלית ונצחית. לאורך הדרך היא מנסה לשמור על ריחוק אובייקטיבי.

קונפליקטים (מאבקים)

קונפליקט ראשי: קריאון-אנטיגונה מורכב משני היבטים -

1. **מאבק בין השקפות עולם - חוק המלך, חוק המדינה** מעל הכל לעומת הציות לחוק האלים הנצחי, נאמנות לקשרי משפחה מעל לכל. אנטיגונה שהעזה להפר את הצו הנחרץ של קריאון המלך. יש במעשיה ובדבריה של אנטיגונה גם מחאה כנגד שלטון רודני שסותם פיות.
2. **מאבק אישי - רווי אמוציות (רגשות), מאבקי כוח, השמצות אישיות, למשל, כשהקונפליקט עובר** לפסים אישיים במפגש בין קריאון לאנטיגונה שנתפסה "על חם" כשהיא קוברת פעם שנייה את פוליניקס. הוא יורד בהמשך לרמת שיח נמוכה של **מצ'ואיזם**.

קונפליקטים משניים: שמלוויים את הקונפליקט הראשי, מאירים אותו באור נוסף.

1. **אנטיגונה-איסמנה:** קונפליקט בתוך המשפחה הגרעינית, בין שתי אחיות. **שימו לב איך מעצב המחזאי, סופוקלס, את הדיאלוג, הבנוי כמחזה בזעיר-אנפין בעל מבנה דרמטי אופייני, עם התחלה, אמצע וסוף.** אנטיגונה משתפת אותה בתוכנית הפעולה הנועזת והמסוכנת לקבור את גופת האח פוליניקס ויהי-מה. איסמנה נרתעת. לאור האסונות המזוויעים שכבר פקדו את משפחת אדיפוס המקוללת - האם יש טעם להמיט אסון גם על השריד האחרון שנותר, על שתי האחיות? הדיאלוג בין האחיות מגיע לכדי קרע גלוי, עד שהוא הופך גם לבעל מיקצב (ריתמוס) מהיר בסופו, חילופי מענים קצרים.

2. **קריאון- השומר:** מיני-קונפליקט, והרי מדובר גם על כוחות בלתי שווים. השומר משקשק משקשק, אם כי בין השורות נחשפת אהדתו לאנטיגונה (המבטאת כנראה את תמיכת האזרחים הפשוטים במעשיה).

3. **קריאון- הימון** שוב קונפליקט במשפחה, הפעם בין אב לבן. שוב נגלה אותו מבנה דרמטי גם באופי השיחה ובטון הדיבור המשתנה וגם בריתמוס של חילופי המענים. הפתיחה ידידותית ומכבדת. בסיום קרע דרמטי, ניגוד מוחלט לפתיחה הנינוחה, חילופי מענים חריפים בריתמוס מהיר, גידופים, איומים. קריאון: "לעולם לא תתחתן איתה בעודה בחיים". הימון: "אם היא תמות היא לא תמות לבד". **רמז מטרים** לפורענות בסיום.

4. קריאון-טירסיאס זה הקונפליקט שמוביל לשיא הדרמטי של המחזה, לשיא המתח ולמפנה. גם כאן תחילת הדיאלוג שקטה עד שהנביא מבקש מהמלך להבין את פשר האותות שקיבל: ציפורים משתוללות וצווחות כי נגסו בבשר אדם. קראון, המאשים את הנביא בכזבים של נביא שקר וברדיפת ממון וקבלת שוחד, מחריפה את הקונפליקט. ואז מגיע חלקה השני של נבואת התוכחה - הנביא מנבא לקראון את חורבן ביתו ושלטונו.

האם יש ב"אנטיגונה" ייצוג גם לקונפליקט הפנימי, המתרחש בנפש הגיבור? כמעט שלא. אנטיגונה דבקה באותו רעיון וברגש המלווה אותו באופן עיקש ונחרץ. הביטוי היחיד למאבק פנימי מופיע אולי מיד לאחר המפגש של קראון עם טירסיאס ונבואת הזעם והחורבן שלו, כשהמקהלה מעזה לייעץ לקראון לציית בדחיפות לנביא. הכניעה שלו מלווה במאבק פנימי קצר אך עוצמתי. איזו החמצה טראגית, הוא משנה את סדר הפעולות, קודם קובר את המת ורק אח"כ פונה לשחרר את האישה החיה אך מאחר את המועד. מעין "חתונת דמים" בין הימון לאנטיגונה המתאבדים.